

باسمه تعالی
بیست و پنجمین همایش بانکداری اسلامی

تأثیر رقابت در بازار سپرده ها بر بازار تسهیلات: با تأکید بر وجه تمایز صنعت بانکداری اسلامی

شهریور ۱۳۹۳

محمدعلی دهقان دهنوی
استادیار مؤسسه عالی آموزش بانکداری ایران

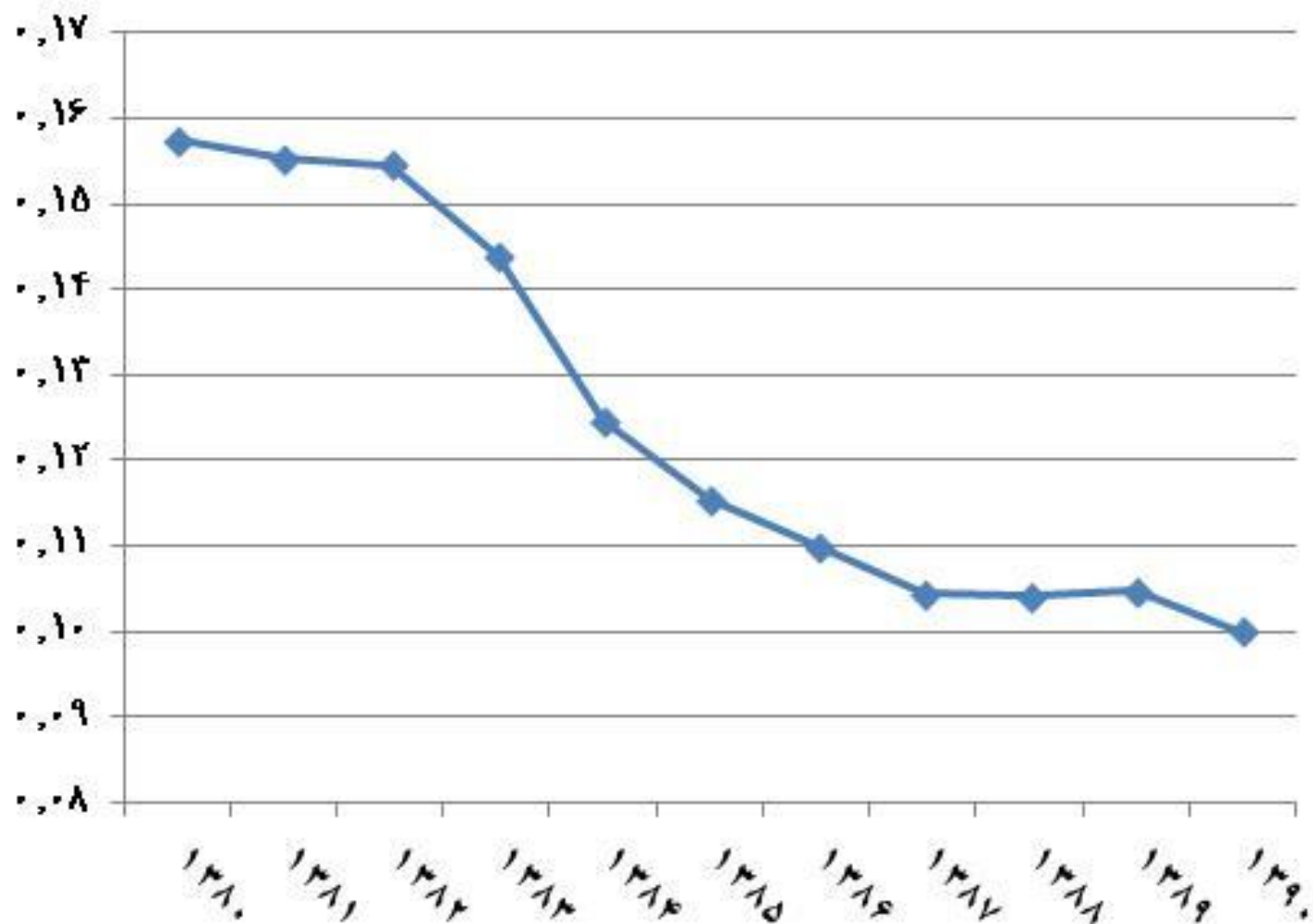
معایب کمبود رقابت

- قدرت بازاری بانکها
- توانایی بانکها در افزایش نرخها به سطح بالاتر از هزینه نهایی تولید
- کاهش رفاه اجتماعی
- تولید خدمات مالی در سطحی پایین تر از رقابت کامل
- کاهش دسترسی بخشهای اقتصاد به منابع مالی

توسعه رقابت در صنعت بانکداری ایران

- ۱- ورود بانکهای خصوصی از سال ۱۳۸۰
- ۲- خصوصی شدن برخی بانکهای دولتی بر اساس سیاستهای کلی اصل ۴۴ قانون اساسی
- ۳- افزایش تعداد بانکها و ورود فناوریهای نوین بانکداری الکترونیکی در طول دهه ۸۰

شاخص تمرکز داراییها در صنعت بانکداری ایران



آیا افزایش رقابت در بازار سپرده ها منجر به افزایش نرخ تسهیلات می شود؟

- در نظام بانکداری متعارف، رقابت قیمتی بین بانکها در دو بازار جداگانه صورت می پذیرد.
- اما این دو استراتژی رقابتی در تضاد با یکدیگرند.
- افزایش نرخ سپرده ها منجر به افزایش هزینه تمام شده پول برای بانک شده و بانک برای جبران آن ناچاراً باید نرخ تسهیلات را افزایش دهد.

آیا افزایش رقابت در بازار سپرده ها منجر به افزایش نرخ تسهیلات می شود؟

■ بانکها بر خلاف بنگاه های تولیدی در بازار نهاده، گیرنده قیمت نیستند.

بنابراین رقابت در بازار سپرده می-تواند منجر به کمبود منابع برای رقابت در بازار محصول شده، برای بانکها در بازار وام، قدرت بازار ایجاد کرده و قیمت محصول (نرخ بهره وامها) را افزایش دهد

وجه تمایز بانکداری اسلامی

□ در بانکداری اسلامی، ابتدا نرخ سود تسهیلات بر اساس نرخ بازدهی واقعی اقتصاد (در خصوص عقود مشارکتی) و یا کارمزد واقعی خدمات بانکی (در خصوص عقود مبادله ای) به دست می آید و سپس نرخ سود سپرده ها (پس از کسر حق الوکاله و سایر هزینه های مرتبط از اصل سود کسب شده) تعیین می شود.

در حالیکه در بانکداری متعارف، نرخ بهره سپرده ها عامل تعیین نرخ بهره تسهیلات است، در بانکداری اسلامی نرخ سود تسهیلات عامل تعیین نرخ سود سپرده ها است.

آیا نرخ سود سپرده ها، عامل تعیین نرخ سود تسهیلات در صنعت بانکداری ایران است

(۱) اگر پاسخ سؤال فوق مثبت و رابطه علی از سمت نرخ سپرده ها به نرخ تسهیلات باشد:

□ از یک سو به معنی وجود فاصله با واقعیت بانکداری اسلامی در صنعت بانکداری کشور است.

□ از سوی دیگر بدین معنی است که درجه رقابت در بازار سپرده ها یک متغیر سیاستی مهم برای تنظیم سیستم مالی کشور خواهد بود.

فرضیه های تحقیق

- **فرضیه اول:** نرخ سود سپرده ها عامل تعیین نرخ سود تسهیلات در صنعت بانکداری ایران است.
- **فرضیه دوم:** افزایش رقابت در بازار سپرده ها منجر به افزایش به نرخ سود تسهیلات می شود.

معایب رقابت کامل (بیش از حد)

- افزایش نرخ تسهیلات و کاهش دسترسی خانوارها و بنگاهها به منابع مالی
- ایجاد قدرت بازاری برای بانکی که منابع جدیدی برای وام دادن در اختیار دارد.
- افزایش انتقال سپرده ها بین بانکهای مختلف و کاهش پایداری و درجه اطمینان پذیری منابع بانک
- درجه بالای رقابت باعث پذیرش بیش از توان ریسک در بانکها می شود

ارزش امتیاز فعالیت (فرانشیز)

- بانکها به منظور حفظ ارزش شبه انحصاری حق امتیاز تأسیس و فعالیت بانکی که از دولت دریافت کرده اند، ریسک پذیری خود را محدود می کنند.
- حال چنانچه به دلایلی نظیر ورود تعداد زیاد بانک، ارزش امتیاز بانک کاهش یابد، ریسک پذیری بانکها نیز افزایش خواهد یافت

رقابت و رانت اطلاعات

□ افزایش تعداد بانکها (به عنوان شاخص افزایش رقابت)
سبب کاهش ارزش رانت اطلاعاتی ناشی از بانکداری
مبتنی بر ارتباط می شود و تمایل ریسک پذیری بانکها
را افزایش می دهد.

آزمون علیت گرنجر (رابطه علی بین نرخ سود سپرده-ها و تسهیلات)

$$LR_{it} = \sum_{i=1}^n \alpha_i + \sum_{j=1}^m \beta_j DR_{i,t-j} + \sum_{j=1}^m \gamma_j LR_{i,t-j} + \varepsilon_{it}$$

$$DR_{it} = \sum_{i=1}^n \theta_i + \sum_{j=1}^m \vartheta_j LR_{i,t-j} + \sum_{j=1}^m \varphi_j DR_{i,t-j} + \varepsilon_{it}$$

شاخص تمرکز (رقابت) در بازار سپرده ها

$$HHID_t = \sum_{i=1}^n (TD_{it} / TTD_t)^2 \quad (۳)$$

$HHID_t$ - شاخص تمرکز سپرده ها (شاخص رقابت در بازار سپرده ها)

TD_{it} - مجموع انواع سپرده های بانک i در زمان t

TTD_t - مجموع سپرده های شبکه بانکی (کل بانکهای مورد مطالعه) در زمان t

رابطه رگرسیون بین رقابت در بازار سپرده ها و نرخ تسهیلات

$$LR_{it} = \alpha_0 + \sum_{i=1}^n \alpha_i + \beta_1 INF_{t-1} + \beta_2 HHID_t + \sum_{k=3}^K \beta_k Z_{it}$$

داده ها

□ کلیه داده های تحقیق به استثنای نرخ تورم، از صورتهای مالی ۱۸ بانک کشور طی سالهای ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰ استخراج شده است. منبع این داده ها، گزارش سالانه عملکرد بانکهاست که توسط مؤسسه عالی آموزش بانکداری ایران به صورت سالانه منتشر می شود. نرخ تورم نیز از گزارشهای بانک مرکزی استخراج شده است.

محاسبه نرخهای سود

- . نرخ مؤثر سود سپرده-ها برای هر بانک از تقسیم هزینه-های سود پرداخت شده به سپرده-ها در هر سال بر مانده پایان سال سپرده-ها در همان سال به دست آمده است
- نرخ مؤثر سود تسهیلات نیز به همین ترتیب با تقسیم کل سود دریافتی تسهیلات هر سال بر مانده انتهای سال تسهیلات پرداختی محاسبه شده است.

نتایج حاصل از آزمون علیت گرنجر

فرضیه صفر	تعداد وقفه	آماره F	سطح احتمال	نتیجه
LR علت گرنجری DR نیست.	۱	۰/۳۲	۰/۵۸	عدم رد فرض صفر
	۲	۰/۰۲	۰/۹۸	عدم رد فرض صفر
	۳	۰/۰۴	۰/۹۸	عدم رد فرض صفر
	۴	۰/۴۷	۰/۷۶	عدم رد فرض صفر
DR علت گرنجری LR نیست.	۱	۱۲/۶	۰/۰۰	رد فرض صفر
	۲	۱۱/۷	۰/۰۰	رد فرض صفر
	۳	۶/۵۳	۰/۰۰	رد فرض صفر
	۴	۳/۴۲	۰/۰۱	رد فرض صفر

نتایج حاصل از برآزش رابطه رگرسیون رقابت

تعدیل شده R^2	متغیرهای توضیحی							دوره زمانی	متغیر وابسته	تعداد مشاهدات	مدل
	NIR	DLR	TLR	TDR	HHID	INF(-1)	C				
0.85	-0.09 ***	0.05 ***	-0.04 **	-0.02	-0.14 ***	0.10 **	0.14 ***	۱۳۸۰-۱۳۹۰	LR	181	۱-۵
0.99	-0.07 ***	0.05 ***	-0.06 ***	-0.05 **	-0.14 ***	0.25 ***	0.15 ***	۱۳۸۰-۱۳۸۵	LR	91	۲-۵
0.90	-0.09 ***	0.02	-0.04 *	0.04 **	-0.76 **	0.11 ***	0.19 ***	۱۳۸۵-۱۳۹۰	LR	108	۲-۵

نتیجه گیری

- در صنعت بانکداری ایران، یک رابطه علی قوی از سمت نرخ سود سپرده ها به نرخ سود تسهیلات وجود دارد.
- این نتیجه از دیدگاه مدل بانکداری متعارف که مبتنی بر تأمین منابع از بازار سپرده-ها و سپس صرف آن در بازار تسهیلات با نرخ هزینه تمام شده پول به علاوه حاشیه سود بانک است، کاملاً قابل انتظار و تا حدی بدیهی است.
- لیکن با دیدگاه نظری بانکداری اسلامی که نرخهای سود علی الحساب تسهیلات را مبتنی بر بازدهی بخش واقعی اقتصاد می-داند، مطابقت ندارد.

نتیجه گیری

- نتایج نشان داد که رقابت بیشتر در بازار سپرده ها منجر به افزایش نرخ سود تسهیلات خواهد شد.
- افزایش نرخ سود تسهیلات از یک سو به معنی کاهش دسترسی بخشهای مختلف اقتصادی به تسهیلات بانکی است
- و از سوی دیگر به معنی وارد شدن بانکها به پروژه های با ریسک بالاتر خواهد بود که از این منظر ثبات و پایداری سیستم بانکی را تهدید می کند.
- رقابت بیش از اندازه در بازار سپرده ها برای رفاه اقتصادی جامعه و پایداری صنعت بانکداری مضر است و استفاده از ابزارهای سیاستی برای کنترل نرخ سود سپرده ها قابل تجویز است.

محورهای پیشنهادی سیاستگذاری

- تشدید مقررات کفایت سرمایه و ایجاد نظام بیمه سپرده با هزینه بیمه مبتنی بر نرخ سود سپرده به عنوان اولین راهکارها در زمینه کنترل رقابت در بازار سپرده ها
- کنترل دستوری نرخ سود سپرده ها به عنوان محور دوم و البته یک راهکار کوتاه مدت

محورهای پیشنهادی سیاستگذاری

- ایجاد اصلاحات ساختاری در صنعت بانکداری به منظور کنترل رقابت (ایجاد محدودیت هدفمند برای توسعه شعب بانکها، ایجاد انگیزه برای ادغام برخی بانکها و افزایش میزان حداقل سرمایه تأسیس بانکها).
- ترویج و تقویت اجرای صحیح نظام بانکداری اسلامی؛ که در این صورت ارتباط بازارهای سپرده و تسهیلات به صورت اساسی معکوس شده و رقابت در بازار سپرده ها فقط با تکیه بر کسب بازدهی در بخش واقعی اقتصاد امکان پذیر خواهد بود.